

ACC. N:R M.15881/1-6.

Landskap: Skåne Upptecknare: Ida Holtze, Malmö
Härad: Järrestad Berättare: " "
Socken: Linnis Berättarens yrke: fru; f.d. kontorist
Uppteckningsår: 1961 Född år 1882 i Linnis

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"Skjutna" spättor (delning av fångsten) s. 1-2.
Om skolor. s. 3-6.

1416-61
4/8-61

Skriv endast på denna sida.

1961
14/5

Skjuta spättor var ett ord, som rann mej i hågen just nu och kom mej att le gott. Svårhegripligt för svensker och kulturskåningar, men skjuta betyder på vårt folkspråk skifta.

Brantevik var under förra seklet ett kvinnosamhälle på sommaren. Männen var till sjöss. Hemma fanns några båtlag fiskare, några gubbar och den kvinnliga befolkning, som inte var med fadern eller maken på en sommarresa. Alla familjer hade spättegarn. Man lånade en roddbåt eller tog en av gubbarna som ägde en sådan med i gänget och så satte man spättegarn oftast tre gånger i veckan. De sattes ena eftermiddagen och togs in dagen därpå, då fångsten plockades av och man satte sej i grönningen invid sandstranden (som då fanns) och delade. Spätta för spätta togs i hand, 4 skulle vara lika goda o. kestades en på varje hög. Detta kallades att skjuta spättor. Kom en unge förbi hedrades den med att kasta 4 olika pinnar en på varje hög. "Kom så får du hjälpa voss o skjuta", hette det. Vi kunde stå flera ungar o titta o. vänta på hedersuppslaget.

=== =====

Tria
Tröf. 24.7.
för luvpl.

uppt. av Ida Holtze, Malmö
född år 1882 i Simris

M. 15881:2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

Skåne
Järrestads hd.
Simris sn.
uppt. år 1961

Malmö den 3 aug. 1961.

Folklivsarkivet,

L u n d.

För Edert brev av den 31/7 ber jag få tacka.

Spättfiske, sådant jag minns det, bedrevs som kombinerat nöjes-
husgerådssfiske från en vanlig roddbåt. Till en sådan höt van-
ligen 4 åror, så man var ofta fyra personer. Kanske lika ofta
tre. om en skötte 2 åror.

Pinnarna. Ja, det var samma system som förekommer, när man delar
upp gottehögar till barn. Man tar pinnar eller tändstickor och
barnen väljer en med "klump", en utan, en längre, en kortare o.s.v
och så drar ungarna fram de "pinnar", som en vuxen håller i han-
den. Här tog de vuxna pinnarna. Det kunde vara en sävbit, en kvist
ett grässtrå e.d. Pojken eller flickan som anropats fick vända
sej om medan laget drog sina märken, därpå lades de i det utsedda
Ödets hand och Ödet delade ut dem över högarna, kända sin
betydelse. Något skrock var ej förknippat med denna delning.
Troligen bedrivs sådant fiske ännu vid Skånska kustsamhällen
och det går säkert lätt att få komma med på en fångst.
Om jag kommer att fara ner till Österlen och prata lite forntid
med någon överlevande, så kan jag möjligen återkomma med några
glinter därifrån. Den nya tiden kom nog först med samhällenas
förintelse, d.v.s. då urinvånarna tog slut och sommargästerna
erövrade husen och snedvred kulturen.

Högaktningsfullt

Ida Holtze

Skifta böjes: skjuta, skjute (ej sköt)

Förlåt. Sköt står inom citationstecken,

så kanske tungomålet är uppfattat.

men man är så van, att det missuppfattas, så... ja, ursäkta.

1961

11/6

Om Skolen har man talat i radio igår och idag. Igår om skolavslutning i Skurup och idag om ett skolmannamöte. För mig ledde det tanken till skolan på Norra Brantevik under de första åren på 90-talet. Vi var 56 ungar i folkskolan, ungefär lika många flickor som pojkar, fördelade på 5 klasser, med en lärare. Jag gick i en s.k. bättre skola sedan, jag har gått på några kurser, jag har träffat och hört många lärare sedan, men aldrig träffat en lärare, som kunnat fånga barnens uppmärksamhet så, som den unge läraren på Norra Branteviks Folkskola åren 1951-1955. Han var u n d e r b a r. Alla flickorna neundrade honom. Alla pojkarna skulle sagt, att han var k u l, om det ordet funnits på den tiden. Han lärde oss mycket mera, än de föreskrivna kurserna. När nedre avdelningen hade tyst övning och de stora hade geografi eller historia eller annat "talande" ämne, brukade han ibland säga: Ja, Ni kan höra på här, om Ni vill. Och så läste han högt ur någon av sina f.d.läroböcker eller någon bok från sitt bibliotek om länder och folk, om vanor och seder i andra världsdelar, om djur o växter i sydligare luftstreck. Han visade teckningar av djur o människor och städer o annat, som inte fanns i våra läroböcker. Skolan saknade åskådningsmaterial. Det hörde vi talas om och detta sökte han hjälpa upp. Jag hade en farbror som var skollärare i en grann-

Fria.

X upp ombedde boken om skolans historia om utbildning och de olika männen ledde en kalle barnen o förmyndarna

socken. Han brukade beklaga sig över, att Skolrådet i hans församling var så njugga med åskådningsmaterial. En dag fick vi i vår skola några meterstockar. En pojke fick lägga 4 st på golvet och det blev en kvadratmeter. Med ytterligare 8 meterstockar blev det en kubikmeter. Några av oss tyckte, att det var ett dumt åskådningsmaterial. Det kunde man väl ritat upp på tavlan. Vi fick nån sorts lampa som lyste på en jordglob o visade natt o dag. Vi var några flickor som för oss själv kom överens, att vi höll med Skolrådet: Åskådningsmaterial var ingenting. Det var roligare, när läraren läste ur sina böcker. Läraren blev ~~ordinarie~~ aldrig ordinarie. Prästen tyckte inte om honom o nekade att förklara platsen ledig. Läraren stannade 4 å 5 år, sen fick han ordinarie plats på annat håll. Det blev sorg bland barnen, då han for. Vi fick aldrig beröm av prästen, då vi hade examen. Prästen tyckte inte om läraren. Jag förstår inte varför. Prästen var inte elak, men despotisk. Läraren var korrekt, men ej krypande. De övriga skolorna i socknen fick alltid beröm på exemensdagen. Hos oss ledde prästen förhöret, hos dem lärarna. Vi brukade pryda skolan till examen. Flickorna skurade golvet, som annars endast sopades och sandades varje lördag av två flickor och två pojkar från övre avdelningen. Vi band grankranar och satte pappersblommor i dessa o hängde på väggarna. Vid skollärarens sista

examene fick vi inte göra några extra anordningar, inte s. k. kura
inte pryda väggar, fönster eller kateder med blommor eller
grönt. Läraren frågade vad kyrkoherden önskade att ha för-
hörde oss i. Prästen kom av sej, förhöret gick och vi fick
beröm. Skolrådets, barnens och målsmännens ansikten skeno.
Läraren stramt korrekt. Prästen verkade faderlig. Det var nog
inte lätt att vara präst på den tiden. Det verkade ibland, som
om folk förväxlade Gud och prästen. Det negs och krusades för
honom. Han citerades och beundrades --- och kritiserades även
över hövan, när det så begav sej. I småskolan hade vi en lärare.
Han kallades Mäster. Han var nog den siste Mäster i Sverige.
Denna titel var väl annars förlegad. Han hade varit folkskollärare
lärare, men "var ej lärd nog" och blev flyttad till småsko-
lan, ungefär då jag började skolan. Han var puckelryggig och
var inte snäll mot de fattiga barnen. Detta är ett faktum.
Man hörde ofta, att det i alla avseenden gjordes skillnad på
fattiga och s. k. rika. Att Mäster Persson gjorde det, det såg
vi, och upprördes. Han svängde till med en örfil med viss ele-
gens. Han tog upp en pojke i knäet och piskade honom med
rotting. Inte för skälmstycken e. d., utan för att stackarna
inte kunde följa med undervisningen. De sista åren Mäster
Persson hade undervisat i folkskola

gick några av de sista klasserna till Simris skola. Den ligger en god halvtimmas väg från Brantevik och dit fick barnen travas i alla väder. Det är kanske inte så ovanligt längre uppåt landet, men i Skåne var det ej vanligt. Där fanns en lärare, som var värre än Mäster Persson. Han drog öronsnibbarna av pojkarna, också han, för att de var "träbocker". Om hur han tuktrade pojkarna, om hur pojkarna placerade han snusdosa på kakelugnen och mera sådant har jag hört många historier, som jag glömt. De flesta av hans elever finnas väl ej mera. Förr skolläraren i Skurup, Frans Larsson, nu bosatt i Lund är dock en av Cederholms elever. Han kan nog berätta, om den unika skolan. Mäster Persson var en god sånglärare, för de elever, som kunde tillgodogöra sig hans undervisning på för honom nöjaktigt sätt. Vi skrev på griffeltavlor, vi strök ut med hartassar. Min far hade i sin skola börjat med att skriva i sandhög. De hade ett straff, som kallades "att gå Moses". Jag vet inte riktigt, var det bestod, kanske vet ovannämnde Larsson det.. L. är troligen 85 å 86 år gammal.

=====